

UČITELJSKI T O V A R Š.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dne vsakega meseca, in velja za celo leto 2 gold. 50 kr.,
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj VIII.

V Ljubljani 15. julija 1868.

List 14.

SPOMIN NA TUJEM.

Kje je draga vas domača?
Kje očetov dom premili,
Kamor misli zdaj posili
Mi uhajajo nazaj?

Kje priserčna vaška loka?
Koder smo cvetice brali,
Po otročje vmes kramljali,
Dokler bil sem še domá!

Kje so gozdi? kje livade?
Kjer otroci smo skakali,
In igrače napravljali
Prav veselega sercá!

Kje je hišica presrečna,
V kateri zibelka je tekla?
Mamica peva je rekla:
Sladko spavaj sinek moj!

Kje so oče, kje so mati
Kje je bratec in sestrice
Kje tovarši, tovaršice,
Kteri so poznali me?

Grenka smert je vse pobrala;
Že očeta zemlja krije,
Mila mati v grobu gnjuje,
Červi glodajo kosti!

Bratec je na vojski padel,
Padel je za domovino
In za drago očetnino,
Ni ga bilo več nazaj.

Vas domačo, dom očetov
Gosta megla mi zakriva,
In zastonj se poželjiva
Vpirata očesa v njo.

Kdaj bom zopet po domačih
Logih hodil, ptičkom žvižgal,
Cvetke tergal in berlizgal,
Ter vesel se radoval?

J. P.

Zgodovina v ljudski šoli.

Govoriti od zgodovine ljudskemu učitelju sicer ne pristuje, kajti ljudska šola malokdaj presega navadno trojico, t. j. branje, pisanje in števljenje; toda nikakor se izobraženim prištevati ne more, kdor ne umé zgodovine. Taki namreč, ki ne pozná zgodovine, tudi ne more presojevati sedanjega gibanja národov. Zgodovina nam pripoveduje od starodavnih časov, od národov, ki so živeli pred nami, nam oznanuje, kako so rastla in razpadala mogočna kraljestva. Že Rimljani so zgodovino imenovali učiteljico v življenji. Človek, komur je zgodovina znana, bolje in živejše ljubi svoj národ; vse, kar najde pri njem in v njem, mu je zanimivo; on tudi spoznava povsod božjo roko, ki vlada vesoljni svet, in se prepriča, da vsi mogočni gospodarji na svetu, silni vojskovodji i. t. d. so bili le orodje v roki naj Višjega, ki vlada osodo posamesnega, pa tudi osodo vsega človeštva, in slehernemu povračuje že večkrat na tem svetu po njegovih delih. Na národih in kraljestvih se že na tem svetu kaže božja sodba. To vidimo posebno pri izraelskem ljudstvu; vidimo pa to tudi pri kerščanskih národih, ako to pazljivo in z vernim očesom pregledujemo. Vse drugače zgodovinar opazuje staro kamenje, razpadlo zidovje, sled starih cest, kakor dela to kak nevednež o tej reči, in kakor Indijani po stopinjah v pesku sledijo moč in število svojih sovražnikov, tako tudi zgodovinarji iz starega kamenja poznajo, na kakšni stopnji omike so bili ljudje, o katerih sled se tù vidi, ter iz tega še celó sklepajo na njih šege, národnost in vero.

Ljudska šola naj odgaja zveste in sposobne državljane, vnete delavne rodoljube, in za večino našega ljudstva, zlasti za poljedelce in rokodelce je ljudska šola edina učilnica. Iz tega namena imajo pa tudi naša šolska berila raznoverstnega blagá, ter segajo v prirodopisje, zemljepisje in v zgodovino. Vprašamo tedaj, kako naj učitelj v ljudski šoli obdeluje zgodovinske odlomke, ki jih ima v šolskih berilih; kako naj ravná, da bo z njimi zbujal državljansko zavest, spoštovanje in ljubezen do vladarja, do deželnih naprav, do oblastnij, do národa, iz kterega izhaja, in čigar ud ne neha biti, in kaj zgodovinsko znanje sploh koristi slehernemu človeku.

Vsako podučevanje mora opirati se na podlago kazavnega poduka; brez pravega spoznanja se ne bistri pamet, serce se

ne ogreva, in kar človek do dobrega ne spozná, o tem tudi nima pojma. Kakor je to pri drugih naukah, tako je to tudi pri zgodovinskem poduku. Kaj bi sploh pomagalo vedeti versto vseh vladarjev, cesarjev in papežev, zapominjati si, kdaj se je ta ali una reč zgodila, ko bi ne imeli v zgodovini drugega namena, kakor spomin obogateti. Vse to pa ne stori človeka bolj umnega, pa tudi ne boljšega. Iz puhlega, poveršnega znanja v zgodovini ne prirastejo krepki značaji, t. j. možje, ki bi bili pripravljeni žrtvovati se za vero, narod in domovino.

Kako naj pa vendar učitelj ravná, da to izveršuje? On zgodovine ne more učiti, kakor se uče v srednjih in višjih šolah. Naše šolske knjige imajo posamne slike iz te ali une dobe, nam kažejo krepke vladarje, n. pr. Rudolfa habsburskega, cesarico Marijo Terezijo, cesarja Jožefa II. in tudi slavnega vojskovodja Radeckega, perve oznanovalec sv. vere, kakor Mohorja, Cirila in Metoda, Bonifacija, i. t. d. V tem okviru, kakor je osnovana šolska knjiga, učitelj uči zgodovino avstrijske države in svoje ožje domovine. On tù ne tirja, da bi se učenci zapominjali vsa letna števila, vso versto vladarjev, kateri so sledili od ene do druge dobe; učitelj naj tù le povzdiguje osebo, naj razlaga okoliščine v tistem času, vse, kar je ta čas imelo vpliv, kako so ljudje tačas mislili in govorili. Tako jim stavi živo pred oči sliko, katero imajo učenci pred sabo; odkriva vse njene lepote in prednosti. Po tem potu si učenci vtisnejo v spomin živo podobo tistega časa; zglede, ki jih tù vidijo, jih vnemajo za vse lepo in blago; zbuja se jim zavest, in kolikor bolj spoznajo, da se dežele niso kar ponevedoma in po pripetlejih ena z drugo združile, toliko veseleji spolnujejo svoje dolžnosti in so v dobrih in britkih dnevih zvesti svoji veri in domovini.

Dvoje pa se tù tirja od učitelja, da namreč, sam mora več vedeti o zgodovini, kakor mu kažejo šolske knjige; on mora saj poznati zgodovino avstrijskega cesarstva in zgodovino svoje ožje domovine. Kako bi le razlagal zadevni historični odlomek, bi dajal potrebna razjasnila, bi živo pisal sliko, ko bi ne vedel drugega, kakor to, kar najde v šolski knjigi! Po drugem kraji naj se pa učitelj tudi varuje, da preobširno ne sega v zgodovine; on mora vedeti, kaj je mladini treba povedati in kaj zamolčati, da ne prestopa mej, ktere mu stavijo njegov stan, njegove posebne dolžnosti do vere, národa in

države. Ljudska šola naj le povsod kaže pot, po kateri je mogoče prav izobraževati se, in naj pomisli, da to, kar je treba vedeti učenemu, dostokrat priprostim stanovom nič ne koristi; tedaj naj ima pred očmi povsod pravo mero. Na Pruskem se po vseh ljudskih šolah uči povestnica ondašnje države; zato se pa tudi državljani živo zavedajo o svoji domovini; v ponos si štejejo, da so Prusi in hvalno govoré od svojih naprav i. t. d. Avstrijo pa tako radi njeni lastni sinovi opravljajo, ter nočejo spoznati podlage, na katero je država postavljena, se ne menijo za nauke, ktere nam daje naša zgodovina.

(Dalje prih.)

Zemljepisje v ljudski šoli.

(Dalje.)

Prebivalci.

J. Ali se kaj vé, koliko je ljudi na Koroškem?

O. L. 1857. je bilo popisano ljudstvo po vsi Avstriji, in ta čas je bilo na Koroškem **332.456** duš; od dosihmal je število nekoliko doraslo, tako da jih sedaj utegne biti **350.079**; domačih prebivalcev bilo je 1856. leta **324.325** duš.

J. Tako pa ni ravno veliko ljudi na Koroškem; sej dežela ni tako majhna, kakor ste mi že pravili.

O. L. 1857. se je pokazalo, da živi po Koroškem na **1** miljo **1844** duš, tedaj na Avstrijskem naj manj, izvzemši Solnograško, Tiroljsko, Dalmacijo in Granico. To pa pride od tod, ker je na Koroškem veliko gorá in premalo rodovitnega polja, ter pomanjkuje dovoljne hrane; tudi je tega nekoliko krivo društveno in rodbinsko življenje po Koroškem.

Naj bolj rodovitna zemlja je po toplem Podravji, po doljnem predelu zilske doline, po Turji (pri Beljaku), po grobniškem in gosposveškem polji in po labodski dolini. To so pa kraji, v katerih je obertnost in rokodelstvo domá, ali so pa historična deželna središča.

Naj pustejši kraji pod **1000** prebivalcev na **1** miljo so: dolina in planina okoli gornje Jezere; ali okrožje sovoedenjsko s **680** preb. na **1** miljo, vzlasti pa visočina okoli belske doline okraj beljanski s **671** in vogljiški s **607** preb. na **1** miljo. Ker so se pa skoro vsi prebivalci zarad podnebnih razmer in

zarad prostranih gozdov, zarad paš in nerodovitnega sveta vselili po dolinah in dolih, zato je videti Koroško kakor zeló obljudena dežela, kjer se v nekterih dolinah vas vasi derži.

J. Ali na Koroškem tudi kje slovenski govoré?

O. Kar se tiče národnosti, je Koroško, ki je bilo nekdanj središče starega slovenskega sveta, sedaj po večem nemško; zvezano je namreč več od tisuč let z nemško državo in silno ponemčevanje se je že začelo za bavarskih in koroških vojvodov.

Po vradnem preiskovanji iz leta 1857. na podlagi národnega popisa iz leta 1851. je bilo leto 1857. na Koroškem: 231.558 Nemcev pa 92.767 Slovencev. Kozler stavi po najnovejših in zeló verjetnih preiskavah Slovence na 113.000 duš.

J. Čegava je tukaj prava, in komu gre verjeti?

O. Kakošna narodnost je v enem kraji, naj bolj se kaže v cerkvi, v katerem jeziku se božja beseda oznanuje. Tu se pa lahko posname, da je tretjina prebivalcev na Koroškem Slovencev, kajti tam je 124 duhovnij s 118.909 prebivalci, in v teh se pa samo po slovenski in 8 s 9.450 prebivalci, v teh se pa verstoma po slovenski in po nemški beseda božja oznanuje.

Čisto slovenska sta torej samo dva okraja, in sicer kapeljski in Pliberški: jugo-vzhodni gorati kot dežele (velik 13.20 □ milj. avst.); več okrajev na jugo-zahodu in po sredi dežele, to je: terbiški, podklosterski, st. mohorski, beljaški, rožeški, borovski, celovski, velkovski, doberloveški in st. pavelski ima namešano narodnost, pokrivajo ti skupaj 56.19 □ milj 16 okrajev je čisto nemških. Tla nemške národnosti obsegajo 120.87 □ milj; tla národnosti slovenske 69.33 □ milj staroslovenske zemlje. V glavnem mestu Celovcu štejejo vradni popisi iz leta 1857. med 9414 domačimi prebivalci 6000 Slovencev pa 3419 Nemcev.

J. Kakošne vere so pa Korošci?

O. Kar se tiče vere, so Korošci naj več katoličani. Protestantje (Luterani) (16.666) so po narodnosti Nemci, in Slovenci so raztreseni po gorah.

Po Koroškem je sploh malo oženjenih ljudi, neoženjenih je 72 od sto. Nenavadna ta razmera, je lastna vsem alpskim zemljam (Švajci, Norvegiji in Švediji), in pride od tega, da so kmetije (zlasti med Nemci) nedeljive, in da je težko rodovino živiti; nekoliko se pa to tudi opira na starodavne šege sosebno nemške.

J. Kako so pa naseljeni ti stanovalci po deželi?

O. Kako so naseljeni, se kaže v teh le številkah: Na Koroškem je bilo l. 1857. samo 11 mest, 27 trgov, 2856 vasi, skupaj s 50.140 poslopij, v katerih je prebivalo 65.326 rodovin.

Kakor sploh alpske dežele, ima tudi Koroško malo večih naselbin ali mest. Zato so pa tu občine na podlagi osnove iz leta 1851. tem prostranejše. V vsi deželi jih je samo 281, tako, da spada na 1 katastralno občino po 28 naselbin. Zato imajo pa tudi občine primerno veliko prebivalcev.

(Dalje prih.)

Pravopis v ljudski šoli.

Učitelj mora svoje učence toliko izobraziti, da šolo zapustivši znajo čisto in lepo govoriti, pravilno pisati in svoje misli v lepem in logičnem redu zapisovati. Koljko so v tem šole starega kopita storile, dasiravno smo v šolo hodivši polno knjig pod pazduho nosili, je obče znano. Sicer se je tej napaki že po boljših šolah kolikor toliko slovo dalo, vendar se pa še ne more tajiti, da ni povsod tako, kakor bi moglo biti, in bi tudi lahko bilo. Očitna šolska spraševanja in učiteljski zbori to glasno pričajo. Nekteri učitelji menijo, da je ves nauk le v branji, pisanji in številkani, in da je vse drugo za ljudske šole nepotrebno; drugi pa svoje učence mučijo s praznimi in puhlimi gramatikalnimi vajami in pravili, in bi radi zavoljo tega svojo šolo na svečnik postavili drugim v zgled. Pervi menda prezirajo, kar je že davno znano, da ne more nihče prav čislati reči, katerih ne pozná. Tako ne more tudi naša mladina svojega jezika prav ljubiti in čislati, ter njega krasoto in miloto dostojno spoznati in ceniti, ako ne vé, da je on njihovim duševnim močem naj zlahtniši biser, in veliko vreden, ako se ga nikdar ni prav učila. Drugi pa ne vedó, da učencem nič ne koristi, ako znajo tudi vse od glasoslovja, oblikoslovja in besedoslovja, če pa tega ne znajo djansko rabiti. Gramatiko naj bolj na tanko uče srednje šole, kjer „jezik“ kot znanost obdelujejo; mi ljudski učitelji v tem obziru dovelj storimo, ako svoje učence toliko daleč pripravimo, da znajo pravilno govoriti in pisati.

Naj lože in pa naj prej učitelj v tem doseže svoj namen, ako uči materni jezik kot imenitno celoto na podlagi naših šol-

skih beril. Berila naj bodo našim učencem zlatá polne jame, iz katerih naj zajemajo vse nauke. Zato napak ravnajo in se v tem zeló pregrešijo tisti učitelji, kateri berilne vaje z učenci le mehanično prebirajo, ne vedoči, da je boljše eno versto pisati, kakor deset strani brati, in da se nauk le takrat v kri in meso spremeni, kedar ga učitelj vsestransko in jedernato obravnava. Pesniki in pisatelji ne berejo dela slavnih mojstrov le za kratek čas, ampak iz drugega in pa imenitnišega namena, tako tudi berila niso za to, da bi se le brala, ampak da se učé učenci po berilnih vajah; če so se berila prej na vse strani obširno in kolikor mogoče na tanko obdelale, ali se ne vtisne nauk globokeji v spomin in serce? Zato je prav važno, da se obdeluje nrava, jezik, spisje in pravopisje na podlagi berilnih vaj.

Za pravopisje je prav dobro še tudi to, ako učenci iz berilnih vaj le posamesne besede spisujejo, in nikoli ne praznih, razterganih in puhlih stavkov. Toda učitelj si mora prizadevati, da se učenci že od prvega privadijo, da jih pri tem podpirata uho in okó. Zato naj si učitelj prizadeva, da bo vselej čisto in pravilno govoril, tako tudi učenci. Vse graje vredno navadno naj nikar ne posnema, da bi posamesne besede pačil, kakor jih pačijo v kraji, kjer učitelji, ampak le književnega jezika naj se poslužuje. To veliko pospešuje pravopisje. Tako pa naj tudi že pri prvem branji na to sili, da si učenci pisavo posamesnih besedi zapomnijo, da pozneji njih okó napačno pisavo precej zapazi. Sej je že davno znano, da podoba, ktero si otrok dobro v spomin vtisne, se pozneji ne dá več tako lahko iz spomina odpraviti. Še veliko več vredne za pisavo so pa berilne vaje, ako jih učitelj potem, ko obdela nravo, jezikoslovne in ako mogoče tudi vaje iz spisja, rabi za pravopisje, tako, da z učenci berilno vajo stavek za stavkom predelajo in sproti zapisujejo in da jo tako dobé v drugi podobi. Tako učitelj nauk sproti ponavlja, in ga vedno bolj pojasnuje; pa tudi jezik, spisje in pisavo si tako roke podajajo; vendar učitelj nauka ne sme meriti po svojem kopitu; sej je znano, da hrana, ktera odraščeni koristí, dostikrat otrokom škoduje, tako tudi ni že vse za učence, kar je za učitelja. Potrebno je tedaj, da se učitelj vselej pred naukom vpraša: Ali pa bodo to tudi moji učenci razumeli? —

Konečno kažem še z zgledom to, kar tù terdim, in sicer na 15. vaji prvega berila „Bog vse vidi“.

Kaj je napis, tej vaji? — Od koliko oseb smo brali v nji? — Kako jima je bilo ime? — Dobro, zapiši to!

1. Kaj je J. A. rekel? Kaj pa je A. na to svojemu bratu J. odgovorila? — Tudi to bode te zapisali.

2. Pa Ančika mu na to reče: „Če me pelješ v tak kraj, kjer naji nihče ne bo videl, grem s teboj“. Kam bi bil tedaj J. rad peljal svojo sestro A.? — Ali je pa A. šla z njim? — Zakaj ne? — Zapišite!

3. „Tedaj misli J. peljati svojo sestro A. v mlecnico, da bi tam polizala polno skledo smetane, pa Ančika se je bala, da bi ju sosed z dvoriša ne videl, in zato ni šla z njim“.

Kam bi jo bil pa potem rad peljal? — Zakaj ni šla z njim in ga ni vbogala? — Dobro, le pero v roke!

4. „Sedaj hoče pa Jakec peljati svojo sestro Ančiko v kuhinjo, da bi tam polizala poln lonec sterd, ali Ančika zopet ni šla z njim, ker se je bala, da bi ju soseda materi ne izdala“. Kam bi bil rad J. še nazadnje peljal svojo sestro A.? — Kaj pa mu je ona na to rekla in na koga ga je spomnila? — Kaj pa je J. na to djal? — Zapišite tedaj še to!

5. „Nazadnje je hotel Jakec svojo sestro Ančiko še v klet peljati, da bi tam v temi jabelka jedla, ali Ančika mu reče, da bi ju tam pa ljubi Bog videl. Jakec se tedaj prestraši, in ne zapeljuje dalje svoje sestre Ančike, ter se poboljša.“

6. Kaj je J. potem rekel?

7. Kaj pravi lepi izrek pri tej vaji? Zapišite vse te! *Fr. Govekar.*

P a š n i k.

Šopki. Učitelj, nikar ne misli, da je že dovolj, če v šoli pridno delaš; tvoja dolžnost je tudi, da se za vsakdanji podučevanje prav marljivo pripravljáš. Brez pripravljanja ni napredovanje.

— Učitelj naj učence vadi, da so vedno bolj samostojni. Hitro mine čas, da otroci odrastejo šoli in vsem, ki jih vodijo. Če je človek navajen, da si pri nobeni reči ne more sam pomagati, je revež, kedar nima nikogar, da bi se nanj naslanjal in se z njim posvetoval.

Izreaj otroke tako, da se jim bode vedno um izobrazil. Karkoli kažeš otrokom, jim kaži tako, da bodo vse natančno dobro razumeli in si v spomin vtisnili. Kadar pripoveduješ kaj novega, naj se to vedno stika s tim, kar si že popred učil; potem pa naj otroci sami prevdarjajo včem so si reči podobne in včem si niso podobne.

Učitelj naj pri otrocih tudi zbuja in uterja praro domišljijo ali domiselnost, t. j. tisto dušno moč, ktera človeku pred oči stavi in mu kaže reči, ki jih nima pred seboj. Ta domišljija med pravimi mejami je potrebna človeku. Z njo se

vterjuje spomin, in človeku pomaga misliti. Zraven tega pa je domiselnost tudi lepa cvetica v solzni dolini človeškega življenja, ki človeka nekako razveseljuje in v marsikteri britki okolnosti lepo tolaži. Domišljija se pri otrocih zbuja s tīm, da učitelj vadi otroke pripovedovati o rečeh, ki so jih videli ali skušali. Naj lepše in stanovitnejše pa učitelj pri otrocih domiselnost vterja, ako otrokom pri vsaki priliki kaže lepe reči v naravi in sploh prelepo božje stvarjenje in to, kako Bog vse vlada in za vse svoje naj manjše in naj večje reči kakor naj boljši oče skerbi. Vse to naj učitelj učencem pojasnuje po zgodbah iz svetega pisma.

Učitelji in starši naj skerbno varujejo, da se otroci ne navadijo za dobiček igrati. Če se pri otrocih vkorenini želja po igri za dobiček, se iz tega izcimi v sercu huda strast, ki razjeda nedolžna otroška čutila.

Šolsko blágó.

Kazavni poduk. Oče, mati, bratje, sestre, posli. Oče in mati so starši. Starši skerbé za otroke. Dajejo jim stanovanje, obleko, živež i. t. d. Otroci morajo svoje starše ljubiti in jih radi vbogati. Bratje in sestre morajo eden drugega radi imeti, eden drugemu streči in pomagati, in mirno med seboj živeti. Otroci morajo tudi drugo družino t. j. posle spoštovati in z njimi prijazni biti.

Prebivalci. Otroci, dečki, deklice, mladenči, dekleta, možjé, žene, stari ljudjé; kmetje, rokodelci, obertniki, trgovci i. t. d.; predniki, podložni, duhovna in svetna gosposka.

Kaj dela kmet? Kmet obdeluje zemljo, in prideluje pšenico, rež, ječmen, oves, ajdo — z eno besedo — žito, pa tudi krompir, repo, korenje, lan, deteljo i. t. d. Preden pa kmet kaj pridela, mora veliko in terdo delati, mora njivo gnojiti, orati, sejati, povlačiti, kopati, pleti, žeti, kositi, mlatiti, žito čistiti i. t. d. Kar kmet pridelkov za se potrebuje, jih shrani, druge pa prodá, in za izkupljene denarje kupuje druge reči, ki jih je pri hiši in pri družini treba, plačuje davke, daje poslom plačilo i. t. d. Kmet ima tudi živino: konje, krave, vole, prešiče, ovce, kuretino, golobe i. t. d. Konji in voli mu pomagajo zemljo obdelovati in mu vozijo vse potrebno pri gospodarstvu. Krave mu dajejo mleko, sir in maslo. Prešiče pita, in ima dobro suho meso in zabeljo. Kuretina mu nese jajca i. t. d. Kmet ima kmetijo: skedenj, hlev, žitnico, kozelc (stog), polje, njive, travnike, senožeti, ledine ali trate, verte, vinograde i. t. d.

Kaj delajo rokodelci? Suknar dela sukno iz volne. Tkalec tké platno. Iz platna šivilja (mojskra) dela srajce, rjuhe, predpasnike,

janke, hlače i. t. d. Krojač kroji in reže sukno ali kako drugo platenino ali volnino s škarjami in šiva s šivanko in nitjo. Čevljar dela iz usnja čevlje, solne, čizme in škornje; bôde s šilom in na kopitu šiva z dreto. Kerznar dela kožuhe in kosmate kape. Kovač v kovačnici kuje; ogenj piše z mehom, béli železo, ga vzame s kleščami iz ognja. Ga položi na naklo, in ga s kladvom bije in kuje. Okova vozove in drugo orodje, podkova konje, dela verige, žeblje, orodje i. t. d. Mizar skoblja deske s skoblom, jih lika z ličnikom, in dela mize, stole, klopí, omare, posteljnjake i. t. d. Mlinar melje iz žita moko. Pek peče iz moke kruh. Mesar kolje živino, in seka in prodaja meso.

Zapišite, kateri rokodelci vertajo, žagajo, pilijo, tešejo, zidajo, kujejo, dolbejo, barvajo, melje, stružijo, tkejo, pečejo?

Kateri rokodelci delajo kaj iz volne, pavole, platna, svile, žameta, sukna, slame, usnja? — iz zlatá, srebrá, železa, jekla, bakra, svinca, kositra, medú, cina, perstí, kamenja, kostí, lesá, papirja?

Kaj dela tergovec? Tergovec kupuje in prodaja. Ima na prodaj v prodajavnici (štacuni) mnogoverstnega blagá: sukna, volnine, svilnine, tkanine, rute i. t. d. sladkor, kavo, fige, rožiče, sveče, milo i. t. d. Kaj še vse?

Koristne reči.

Mravlje.

Spisal Fr. Govekar.

Mravlje živé v velikem društvu brez poglavarja, in v tem se ločijo od delavnih čebel, katere ne morejo biti brez matice. Navadna ali rudeča mravlja je dolga 4 čerte in po vsem životu rujava, le obraz in persje sta rudečkasta. Delavk je v vsakem kupu naj več, so brez kril, imajo večjo glavo, močne, prav za grizenje pripravne zgornje čeljusti in pa večji oči od samic in samcev, kateri imajo po štiri neenaka kožnata krila, ktera pa kmali zgubé. Tiplalnici ste nitkasti in kot prelomnjeni; zadek se derži persja s tankim rečljem, na katerem se vidi majhna luska. Razdražena mravlja brizga grizek in dišeč sok, katerega ima zadej v nekem mehurčku namesto žela. Samci imajo vedno perute, samice jih imajo le o času parenja, delavke jih pa nikoli nimajo. Perute, posebno sprednje, so velike in malo žilave, zato jim lahko odpadejo; samice jih kmali po parenji zgubé. Mravlje se navadno pariyo gorke dneve meseca avgusta. Tačas prihajajo mravlje proti poldnevu zelo žive, samci in samice imajo perute, in med njemi je posebno veliko delavk. Ob solnčnem zahodu se jih vzdigne cele trume v zrak, ter letajo

okoli verhov dreves in hiš, in tačas se pariyo. Samce vlečejo samice seboj, kakor majhen obesek; po parenji pa samci precej poginejo. Delavke potem polové na zemljo padle samice, jih nesó nazaj v stanovanje, ter jih odslej skerbno varujejo. Samice pa, ktere se zgubé, in jih delavke ne najdejo, si poiščejo same posebnega stanovanja. Perute si potem ali same odgriznejo, ali jih pa zgubé, kedar si delajo novo stanovanje, kjer potem jajčica nesó ali ležejo. Nekteri tudi pripovedujejo, da se mravlje v kupu ali na kupu pariyo, ter da se samic potem delavke oklenejo, in jim perute poščiplatejo, in jih skerbno varujejo, da le v kupu jajčika zležejo. Mravljska jajčika so majhina, podolgasto-okrogla, gladka in bela zernica, iz kterih se čez nekoliko dni zležejo breznogi červički ali ličinki s rožnatimi čeljusti, in ktere delavke skerbno pitajo. Sedaj mali ličinki pri obilni hrani čversto rastejo, se večkrat levé, in čez 14 dni potem se navadno v tanki, belkasti zapredek zabubijo, te mešičke ali bube ljudje napačno imenujejo „mravljska jajčica“, ter jih pticam pevkam pokladajo. Zležejo se potem z mešičkov v 4 tednih še le prave mravlje, ktere pa delavke skerbno pitajo, da se vterdijo in pravo barvo dobé. Samice nimajo s tem nič opraviti, ker delavke namesto njih jajčica, ličnike in mešičke skerbno čistijo, pitajo in na gorkoto prinašajo. Sploh imajo skoraj v vsakem kupu vsa dela le delavke. Ene zjutraj zaperta pota odpirajo, druge ličinke na gorkoto prinašajo, in zopet druge hodijo živeža iskat. Nektere delavke čistijo kup, da prazne mešičke vun nosijo, slaba pota popravljajo ali pa nova delajo, nektare pa pri stanovanji stražijo. Občudovanja vredno ljubezen in skerb do mladih razodevajo delavke s tem, da v dežji, ali pa, ako jim kup razdeneš, naj prej skerbé, da jih na varni kraj prinašajo, ter jih skerbno varujejo. S polnim želodcem živeža domu prišle delavke, potem samice in mešičke pitajo, da jim v gobčike kaplje soka brizgajo. Proti večeru pa zopet ličinke in mešičke v kup na varni kraj znosijo, ter zapró pota. Tako se verstí in verši delo pri mravljah leto za letom, od zgodnje pomladi do pozne jeseni, in v tem času se navadno vse mravlje zgodnjajo, in samci poginejo, tako da v kupu nazadnje le samice in delavke še ostanejo. Kedar pa pride ojster mraz, se v kup globoko zarijejo, in oterpnejo čez zimo. Kedar se pa verne ljuba pomlad, zopet oživé, pa naj več le sparjene samice, druge težko

pomladi pričakajo. Spoznajo se med seboj koj na prvi pogled, se med seboj menijo, si svetujejo, in ako je delo za posamesne pretežavno, si vse stransko pomagajo, tudi že narejeno stanovanje po občenem posvetovanji ali poderó, ali ga pa predrugačijo. S tipalnicami se spoznavajo, se med seboj razgovarjajo in na pomoč kličejo; tipalnice so mravljam tedaj to, kar je nam ljudem jezik. —

Za živež imajo mravlje rastlinske in živalske ostanke in reči, posebno pa imajo rade sladkorije, katerih tudi prav bistroumno znajo iskati in se jih polastiti; za njo gredo v naj skrivniše kraje in celó v čebelnjake. Jedó pa tudi gosenice, gliste in druge manjše živali. Sploh je znano, da so mravlje vsem žužkom veliki sovražniki, ter jih žive ali mertve vlačijo v mravljišče, in jih do kosti oglodajo. Kostnjak lahko dobiš, ako zapreš mertvo žival v razluknjeno škatlo, ter jo potem v mravljišče zagrebeš. Večje merhovine ne ljubijo in tudi žitu nič ne škodujejo; ako se pa včasih dobí kako zernice v mravljišču, jim služi le za pripravo za njih stanovanje; mertvih in smrdljivih rib, kakor tudi peteršilja in krebule se posebno varujejo. Kedar najde mravlja živeža, se naj prej sama na jé, in potem gre to naznanjat tudi svojim tovaršicem. Kako bistroumno si znajo mravlje živež iskati, nam pové tudi Franklin tako le: „Hranil sem v omaro pisker sirupa, kterega pa mravlje kmali zavohajo. Da bi mi ga ne pokončale, pisker mravelj očistim, ter ga v sobi pod strop na vervico obesim. Po naključbi pa ena mravlja ostane v piskru, in dobi pravo pot; ter naznani to svojim tovaršicem, ktere se kar v trumah, po stropu proti piskru napotijo in le ena ne zgreši pota“. Posebno čudno je pri mravljah to, da nektore zaželke ljubijo in je med seboj terpé. Do 300 se je že naštel takih živalic. Tako post. so mravlje listnim ušem posebno prijazne. Pripoveduje se, da mravlje te živali s čutnicami rahlo gladijo in tolčejo, da morejo njih sok serkati, kterega imajo te živali v zadeku. Že Linné je od teh uší rekel, da so molzne krave za mravlje. Pa tudi nič manj za nje ne skerbé, kakor kmet za svojo živino, ker s suhih zeliš jih rahlo na sočnate prenašajo, konec poletja pa zopet na korenine rastlin, da sebi, mravlje pa od njih živeža dobivajo. Krešič in drugi kebri so pa zopet mravljam veliki sovražniki, zato radi blizo mravljišč stanujejo, da ložji kradejo mravljišču mešičke, od katerih se živé. (Konec prih.)

Zgodbica iz sedanjega časa.

Ni dolgo, kar so zasačili mladega malopridneža, ki je v nekem znamenji pri podobi Matere božje jemal dragotine, ki so visele na podobi. Primejo in tirajo ga k sodniku. Sodnik ga vpraša: Zakaj si jemal te reči, ali te je morda revščina tako daleč prignala? „Ne, ne gospod“, odgovori mladi tič, „temuč slišal sem, da sedaj bodo jemali cerkvam in znamenjem premoženje, in jaz sem tudi tak, da rad kaj vzamem“.

Prijatli na grobu svojega tovarša Fr. Severja, uč. pripravnika, ki je umerl 10. jun. t. l.

Teko grenké solzice
Na grobna, črna tla,
Zvestobe so cvetice,
Prijateljstvo jih 'má.

Molitev naša verna
Naj spremlja te domú,
Kjer radost je stoterna
V domovju tam mirú.

Sej tam le sreča sije,
In pokoj je domá,
Radosti melodije
Vzdigujejo duhá.

Tedaj počivaj v miru,
Da angel te zbudi,
Da enkrat v večnem viru
Prijaznost se znóví.

J. L č.

Dopisi in novice.

Iz Bele Krajne. Dopisa iz Velikovca na Koroškem in iz pod Grintovca v 13. listu „Tovarša“ sta jako jako spodbadljiva. Koroški učitelji dajejo kaj lep zgled nam zaspanim kranjskim učiteljem. Posnemajmo jih! — Podgrintovčan svetuje, da bi se to jesen v Ljubljani snidili, prošnjo enako koroškim učiteljem napravili in jo deželnemu zboru poslali. Prav ima Podgrintovčan. Kdor ne terka, temu se tudi ne odpré. 7. t. m. je bil g. dr. L. Toman pri nas, ki je pregledoval, kod bi se železnica iz Ljubljane v Karlovec izpeljala. Ko se to pa uno pogovarjamo, in g. doktor tudi šolo omeni, mu rečem, da naj bi naši poslanci tudi nam učiteljem kaj pomagali, in on me zaverne: „Toliko imam skerbí na glavi, da mi brada siva postaja. Pomagajmo si sami, ako hočemo, da nam bo Bog pomagal“. Prav ima slavni mož: dokler smo sami tihi, tihi bodo tudi tisti, kateri bi nam mogli pomagati.

Snidimo se tedaj to jesen v Ljubljani, kajti Ljubljana je za to naj pripraviši kraj. Po deželi se šole še le konec meseca avgusta

ali prve dni septembra končajo, tedaj bi se mogli še le v sredi meseca septembra sniditi. Ako bi bili pa gg. dekani tako dobri, da bi se šole povsod že meseca avgusta končale, priromali bi prve dni septembra v belo Ljubljano. Boljše je, da se skupaj pogovorimo, kakor pa posamesno pri okrajnih zborih. Akoravno je naša plača pičila, vendar si bo do tistega časa marsikdo toliko prihranil in odtergal, da pride k temu zboru. Nekteri imajo sicer tisti čas biro ali kolekturo, ali kakor nekteri pravijo, „beračijo“, ker hodijo od hiše do hiše z žakljem svoja kervavo zaslužena zernica pobirat in poslušat marsikako grenko oponašanje, mislim vendar, da bi se to pobiranje za ene dni odložiti moglo, sej zavoljo tega se ne dobí več, ako se ene dni pred ali po tlej pobere. Jaz mislim takole: V vsaki okrajni naj se učitelji snidejo ali si dopišejo in pogovoré, in eden naj „Tovaršu“ naznani tiste, ki so voljni tega zbora vdeleževati se. To naj se pa kmalu zgodi. „Tovarš“ bo gotovo tako dober, da nam bo naznanil, koliko se jih je oglasilo, in potem bomo previdli, kako in kaj, ali se nas je dovolj oglasilo, ali ne. Ne bodimo zaspani! Bela Krajna je daleč od Ljubljane, pa vendar upam, da nas bo precej veliko gori šlo. Tedaj bratje, na noge! čas je že, da si celimo rane, morda ne bomo poti v Ljubljano zastonj naredili, in ako tudi; očitati si vendar ne bomo mogli, da nismo nič storili.

J. J.

Iz Ternovega na Notranjskem. Pri nas smo prav slovesno praznovali šolskega patrona — sv. Alojzija. Ker je ta praznik letos ravno na nedeljo zadel, smo imeli priložnost, da smo ga tim lepše obhajali. Tudi odrasčeni ljudje so imeli lepo priliko, da so se vdeleževali te slovesnosti. V nedeljo 21. preteč. m. se zbere šolska mladina obeh razredov o pol desetih v šoli. Nekaj deklic prišlo je lepo belo oblečenih. Potem je šla vsa mladina verstoma z zastavo v farno cerkev k veliki sv. maši. Deklice v beli obleki so bile skupaj.

Pri peti sv. maši se je pela lepa g. Gerbičeva pesem od sv. Alojzija, ki je, bil rekel, kakor nalašč za šolsko mladež postavljena. Kaj rada prepeva tukaj mladina sv. pesmi. Gospod duhovni govornik je za današnji dan tako svoj govor vredil, da je teknil mladini in odrasčenim ob enem. Razlagal je življenje sv. Alojzija, pa je stavil angelskega mladenca odrasčenim in mladim v budiven zgled, ter je vsem skupaj priporočal, da bi hodili po stopinjah sv. Alojzija i. t. d. Popoldne po litanijah se je zopet zapela gori imenovana pesem od sv. Alojzija.

Ne morem si kaj, da bi tù očitno ne omenil svoje nevolje nad onimi naročniki „Lire Sionske“, ki še sedaj niso spolnili svojo dolžnosti, ko jih je g. Gerbec vže sam po „Tov.“ pred nekoliko časom ostro opomnil, da mu naj zaostalo naročnino pošljejo. Slišimo, da bo gosp. Gerbec te zanikerneže očitno imenoval, da svet zvé slavna ime-na mož, ki tako verlo podpirajo domače cerkveno petje!

Gosp. Pet. Irgolič iz Maribora prosi v „Tov.“ g. Gerbeca, da bi še izdajal „Liro“. — „Skerbeli bomo, da bomo dobili za njegove skladbe mnogo naročnikov, ki bodo bolj stanovitni in pošteni, kakor nekteri dosedanji“, piše imenovani g. dopisnik iz Štirskega. To je

kaj lepo spričalo od Štirskih učiteljev! Prašal sem g. Gerbeca za stran „Lire“, pa mi je rekel, da bi še izdajal svoj list, ko bi doma ostal. Ker pa so okoliščine tako nanesele, da naš verli tovarš Gerbec zapusti Kranjsko, pa menda ne bo nadaljeval svoje „Lire“. Zeló nam je žal, če „Lire“ več ne bo. Temu nasproti pa namerja zmožni gosp. Gerbec v kratkem izdati „zvezek cerkvenih pesem od sv. obhajila“. Dobro nam bodo došle obljubljene pesmi, kajti ravno od sv. obhajila nam jih vedno primanjkuje! Torej vže naprej priporočamo te, gotovo lepe napeve našega verlega skladatelja vsem orglarjem in pevcem po Kranjskem, Koroškem in Štirskem in sploh vsem, ki jim je mar za lepo cerkveno petje. — Delo se bo samo hvalilo.

Lavračev.

Od podnožja gorenskih planin. Dan pravega sv. Obhajila je za katoliško mladino res kaj pomenljiv, silno imeniten, pa tudi veselja polni dan. Prav storijo torej gg. duhovniki in učenci, kjer se zavolj večjega števila mladine storiti more, da to lepo pobožnost združijo tudi z vnanimi slovesnostimi, ter tako mladini ta častni dan toliko bolj v spomin vtiskajo. V Železnikih smo to lepo slovesnost obhajali letos v nedeljo po sv. Telesu, in sicer prav ganljivo in posneme vredno. Že na predvečer sta bila postavljena na strani velikih šolskih vrat dva mala mlajčika; verhoji njuni bili so ozaljšani z raznobarnimi papirnatimi trakovi in zastavami. V nedeljo zjutraj so se zbrali novo-obhajanci pol ure pred sv. opravilom v lepi šolski sobi, deklice z venčiki krog glave, dečki z cvetličnimi šopki na persih. Molile so se jim najpred molitve pred sv. Obhajilom (po škof. Baragovi sestavi) glasno, tako da jih je mladina tudi enako izgovarjala; potem pa so sledile litanije od presv. rešnj. Telesa. Med tem pridejo ministranti z cerkvenimi banderci pred šolo, zvonovi veselo zapojó in novo-obhajanci stopijo v versto po dva in dva, ter grejo proti cerkvi. Poleg pravega para so šli kot voditelj v. č. g. kaplan, za zadnim parom pa g. učnik. Ko se ta lepa procesija nedolžne mladine pomikuje iz šolske veže, zagromi naenkrat raz bližnjega homca veličastni strel, ter oznanjuje v soglasji in s priterkovanjem poslavja je malih Jezusovih svatov slovesni vhod v Gospodovo svetišče. Neskončno lepo, do solza ganljivo je bilo to vpeljevanje novo-obhajancev v cerkev, kjer so se vmestili krog velikega altarja. Duhovno opravilo so imeli v. č. g. kaplan, ki so vravnali tudi svoj govor slovesnosti primerno, ter so v prvem delu govorili o imenitosti pravega sv. Obhajila vsem ljudem sploh, zlasti pa še staršem in botrom; v drugem delu pa so se obrnili proti novo-obhajancem, ter jim pokazali v duhu Elija, ktereга, spijočega na njegovem begu, prebudil je iz terdega spanja angel božji, ter ponudil mu jedi, rekoč: „Vstani, jej, še dolg pot imaš pred saboj“. „Tudi vi, otročiči“ — djali so g. duhovnik, „nastopili ste tako rekoč sedaj pot, — težavno, nevarnosti in trudopolno pot skozi življenje. Kaj vse vas čaka na tem potu, koliko nevarnosti, skušnjav, zalezovanj hudobnega duha i. t. d., vé sam Bog; — al on vam ponuja v tej sveti jedi tečno hrano in okrepečavno popotnico za vašo hojo skozi življenje“ i. t. n. Omenili so v daljnem govoru tudi neskončne nesreče nevrednega sv. Obhajila in prosili Boga, naj bi naša

mladina in tudi vsi ostali vselej prejemali po vredno sv. angelsko večerjo. K sklepu povabijo g. kaplan novo - obhajance in tudi vse nazoče po cerkvi, naj z njimi vred pokleknejo, ter ponové z njimi kerstno obljubo, kar se tudi zgodi. — Med sv. mašo so bili potem po mašnikovem zavživanji mladi Kristusovi svatje obhajani. —

Vsa ta slovesnost je bila res tako. lepa, da se je bo gotovo današnja mladina že v sivi starosti z naj večjim serčnim veseljem spominjevala. — Z Bogom!

Rodoljub Podratitovski.

Iz Ljubljane. S koncem tega mesca bodo svoje leto končale vse tukajšnje srednje in glavne šole. V mestni glavni šoli pri sv. Jakobu so očitna spraševanja 20. in 21. t. m. za javne, 23. pa za privatne učence; 22. bo slovesna zahvalna sveta maša in 26. popoldne bode spraševanje v nedeljski šoli za rokodelske učence.

— Čitalničini pevovodja, verli gospod A. Förstner, je dobil orglarjevo službo pri tukajšnji stolni cerkvi. Srečo!

Razpis učiteljskih služeb. *)

Po sklepu mestne gosposke v Terstu 22. jun. t. l. se razpisujejo službe za učitelje in učiteljice za Terst in okolico, in sicer v okolici 10 učiteljskih služeb z letno plačo 450 gold. in 5 služeb za učiteljice s 350 gold. letnih dohodkov zraven prostega stanovanja, in te so v teržaški okolici: Santa Croce, Bazovica, Cattinara, Barcola, Contovello, Prosecco, Opčina, Servola, Guardiella in Rojana. V 5 poslednjih krajih so službe za učiteljice. Za službe v mestu se tirja popolno znanje laškega jezika; v okolici je pa poglavitni jezik slovenski; tirja se pa vendar tudi znanje laškega jezika, da učitelj more tudi po laški kaj učiti. Iz med prosivcev za okolico imajo prednost tisti, kateri razun potrebnih spričal tudi dokažejo, da razumejo godbo. Med poglavitne dolžnosti za službe v okolici se tudi tirja posebno znanje v sadjereji, za kar pa učitelj dobiva kos verta za domače potrebe, kjer je tudi drevesna šola. Prošnje s potrebnimi prilogami naj se ravnaio in oddajajo slavni teržaški mestni gosposki (Magistrato civico a Trieste) do konca meseca julija t. l.

V ljubljanski škofiji: Razpisana je učiteljska služba v Dobu v kamniškem okraji z 292 gold. letnih dohodkov. Prošnje za njo se ravnaio do preč. ljublj. korarstva (Domkapitel), in se oddajajo pri preč. konzistoriju do konca t. m.

Listnica. Vsem g. g. učiteljem, ki poprašujejo po občnem zboru vseh ljudskih učiteljev v Ljubljani: Kdo bi raji videl zbrane v beli Ljubljani svoje brate in tovarše, kakor „Tovarš“! Sedaj pa še ne moremo nič gotovega povedati; kedar o tej važni reči kaj več zvemo, bomo nemudoma vse na tanko naznanili. — Gosp. A. K. v Št. M.: Od 1. okt. 1867. l. do konec marca l. 1868. je bilo plačano z 1 gold. 30 kr., od 1. aprila do konec sept. t. l. pa ste 11. t. m. plačali 1 gold. 30 kr.

*) Iz prijaznega pisma nekega preč. g. farmana: „Tukaj Vam pošiljam razglas teržaškega magistrata, da ga natisnite v „Tov.“, da bi za te učiteljske službe prosili tudi od drugod zmožni učitelji. Kdor ima dobro glavo, se bode kmalu naučil tudi laškega jezika toliko, da ga bo znal za potrebo.“ Vredn.

Odgovorni vrednik:
Andrej Praprotnik.

Tiskar in založnik:
Jož. Rudolf Millo.